

E 212/1

DR. BACSÓ BÁLINT

IRTA :
DR. BACSÓ JENŐ
EGYETEMI NY. R. TANÁR.

MEGJELENT A GYÓGYSZERÉSZI ÉRTESÍTŐ
1928 AUGUSZTUS 19-IKI SZÁMÁBAN.

MAGYAR NEMZETI KÖNYV- ÉS LAPKIADÓVÁLLALAT DEBRECEN.
1928.

*Greiner Mihály k. barátomnak
színtel szeretettel a szerző*

DR. BACSÓ BÁLINT

IRTA:
DR. BACSÓ JENŐ
EGYETEMI NY. R. TANÁR.

MEGJELENT A GYÓGYSZERÉSZI ÉRTESÍTŐ
1928 AUGUSZTUS 19-IKI SZÁMÁBAN.

MAGYAR NEMZETI KÖNYV- ÉS LAPKIADÓVÁLLALAT DEBRECEN.
1928.

E 212/1

NAGYATYÁM EMLÉKÉNEK!

Néhány évvel ezelőtt Liszt Nándor dr. Úr, Hajdu vármegye tb. főorvosa — ki a régi magyar orvosok tudományos működéséről több ízben tartott igen értékes és magas színvonalu előadást — arra hívott fel, hogy a dr. Bacsó Bálint volt debreceni gyógyszerész, majd orvosra vonatkozó adatait gyűjtsem össze s irjam meg az életrajzát.

Az életrajz megírásával éppen elkészültem, amikor Muraközi László debreceni gyógyszerész Úr felhívta figyelmemet a Gyógyszerészi Értesítő iárcsa rovatában „Gyógyszerész doktori értekezés száz év előtt” cím alatt megjelent cikkekre, mely Nagyatyámnak, dr. Bacsó Bálintnak, a kémiai doktorság megszerzése céljából írt értekezésével foglalkozik.

A cikk szerzője Dr. Baradlay János, akkor még dunaharaszti, most budapesti gyógyszerész Úr volt. Minthogy pedig a cikkből kitünőleg annak szerzője érdeklődött a Nagyatyám életviszonyai s tudományos működése iránt, a már kész életrajzot dr. Kiss Gyula Úr, Debrecen szab. kir. város ny.

t. orvossa és Mihalovits Jenő debreceni gyógyszerész Ur közbenjöttével kéziratban elküldöttem Baradlay dr. Urnak, ki is azt nagy érdeklődéssel fogadta s egy rövid bevezető ismertetés után azt a Gyógyszerészi Értesítő 1928. augusztus 19-iki számában közzé is tette.

Amikor most Nagyatyám életrajzát ily módon is közreadom, nem mulaszthatom el, hogy a fennevezett Uraknak, különösen pedig Baradlay János dr. Urnak — ki Nagyatyámról a szaklapokban megjelent más írásaiban is többször megemlékezik — szíves fáradozásait — ez uton is — meg ne köszönjem.

Debrecen, 1928. augusztus hava.

B. J.

A régi Debrecennek ma már sok, feledésbe ment kiváló polgárai között nem éppen az utolsó helyet foglalja el Bacsó Bálint, egy — mint valamelyik kortársa írja — a haza minden részében sokak által ismert, becsületes, jeles és tudós férfiú.

Bacsó (Bachió, Batsó) Bálint régi debreceni református köznemesi családból származik. Debrecenben 1789. február 14-én született s már ifjkorában kiváló szellemi képességeinek adta tanujelét, ami tanárai, különösen a híres Buday Ezsaiás figyelmét is felkeltvén, arra ösztönözte Bacsó szüleit, hogy gyermeküket a felsőbb iskolákban is taníttassák.

A fiatal Bacsó különösen a természettudományok után érdeklődött és kiváltképen a chemia és a botanika voltak kedvenc tárgyai. Talán az ezek iránti rajongásának tulajdonítható, hogy iskolái elvégzése után Pestre ment gyógyszerészetet tanulni, melynek eredményeképen 1811. aug. 13-án gyógyszerészeti oklevelet nyert.

Ez idő alatt külföldön is járt. Pesti tartózkodása alatt ismerkedett meg a már akkor közked-

velt, hires színésznővel, Széppataky Schönbach Rozáliával, a későbbi Dérynével, aki naplójában több helyen meg is emlékezik róla. Eszerint Bacsó a Kigyó-patikában subject volt s a maga korának egyik legszebb s legelegánsabb embere; mint Déryné mondja: „hárompróbás gavallér“.

Nem érdektelen megemlíteni, miként írja le Déryné a vele való első találkozást:

„...Kopognak, Benyit Murányi, bevezet egy gyönyörű szép fiatalembert: Bacsó Bálint Debrecenből. Jó barátom, tiszteletét kívánta tenni, édes Róza.“ „Örülök...“ de én többet nem tudtam mondani. „Én közelebb óhajtottam megismerni a kisasszonyt, ki a szinpadon oly bájosan tudja adni a szendeséget. Utaztam külhonban is egy keveset, de valóban meg voltam lepve.“ Ezen beszéd alatt én is egy kissé összeszedtem magamat s felelém: „és most egészen kiábrándulva találhatja magát Bacsó ur, midőn látja, hogy más ábrázatot mutat a szinpad és egészen mást az otthon és így megbánhatja magában, hogy a Kigyó-patikából idáig utazott.“ „Engedelmet, sőt ellenkezőleg. Meggyőződtem arról, hogy csupa természetességet láttam ott, hol különben minden színlés.“ Még beszélgettünk egyetmást, de nem soká mulatott, s kért, hogy

szabadjon többször is tiszteletét tenni. S én elfogadtam.

De már most nem mulaszthatom el leírni ezen ifju alakját. Amint az ajtón belép, kalapját leemeli s majd sarkig érő nagygalléru köpenyegét az ajtónál álló székre teszi. Valóban elbámultam szépségén. Előbbszer az a gyönyörű fej, melyen mindjárt meglátszott a fodrász keze. Csakugyan mindennap fodrásszal friziroztatta magát, oly rendbe voltak szedve a hajgyűrűcskék homloka körül. Szép kék szemei szeliden mosolyogtak magas homloka alól. Arcszíne olyan szép s a gyenge pir úgy ült két arcán, mintha egy edény tejhab közé egy nyílt rózsát dobnának. Szép volt, igen szép, de hát még az az elegáns csinosság! Az nekem igen tetszett. Öltözete: fehérselyem strimfli, csattos cipő, térdig-érő fekete bársony bugyogó, oldalt fekete szalaggal, csokorra kötve; fehér atlasz mellény s a sapodli a mellén alól csak igen keskenyen kibujva, valamint kézelőjén is; fehér keskeny nyakravaló... szép termet... valóban nem tagadhatom, ez ifju igen megtetszett nekem. Arcán a valóságos szelidség honolt és még azonfelül szép piros ajka... és olyan kellemetes hangzású volt a szava, melyet jólesett a fülnek hallani. Valóban ez ifju tetszett nekem.“

Kétségtelen, hogy a népszerű művésznő nagy hatással lehetett a művészetért is rajongó fiatal Bacsóra s udvarlását is szívesen vehette, mert hiszen, mint Déryné naplójából olvashatjuk — Bacsó feleségül kérte őt, de később hűtlenséggel vádolta, lemondott róla s szülővárosába, Debrecenbe költözött.

Szülővárosába való visszatérése után gyógyszerterárat nyitott (a mai Kossuth gyógyszerterár), mely „tudományos gonddal rendezett, nagy pontossággal és éber figyelemmel kezelt gyógyszerterár akkoriban a legkeresettebbek egyike volt“.

Mint már önálló gyógyszerész, megnősült, házassága azonban — úgy látszik — nem boldogította, mert feleségétől, nemes Komáromy Esztertől — rövid háromhónapi együttélés után — kölcsönös megegyezéssel elvált, újabb férjhezmenetelig évjáradékot biztosítván részére.

Ezidőben újra találkozik Dérynével, aki Debrecenben vendégszerepelt; sokféleképen igyekszik kedvében járni, tiszteletére nagy ebédet is rendez, melyen a színészvilág legkiválóbbjai is (Szentpétery, Szerdahelyi, Várady, Kovátsné) részt vesznek.

Ezzel azonban a Déryné iránti érdeklődése

— nem tudni mi okból — megszűnik; részben ez a körülmény, részben házasságának felbontása, de különösen az a tény, hogy a tudományokért, művészetért oly nagyon lelkesülő egyéniségét a gyógyszerészeti pálya nem elégítette ki s tudásvágya magasabb ismeretekre ösztönözte, érlelték meg benne az elhatározást, hogy tanulmányait folytassa, orvosi pályára lépjen.

Eladja tehát gyógyszerétárát, házát, szőllejét, Bécsbe megy s az ottani egyetem orvosi karán a természettudományokat hallgatja, melynek eredményeképen a bécsi egyetem 1826. november 26-án a chemia doktorává avatja. Tanára itt a híres kémikus báró Jacquin Miklós József volt.

Az orvosi tudomány egyéb ágait a pesti egyetemen hallgatta, mindenkor a legkiválóbb előmenetelt tanusítva.

Tanulmányainak előismeréséül a pesti egyetemtől 1830. június 21-én a fogorvoslás, június 22-én a szülészet, június 23-án pedig az állatorvoslás körébe eső tudományokból nyert oklevelet.

1830. június 27-én orvosdoktorrá, 1830. augusztus 18-án pedig a sebészet, majd ugyanezen év augusztus 30-án a szemészet mesterévé avatják.

Kiváló tehetségének, szorgalmának s tudó-

mányszerezetének kétségtelen bizonyága az a körülmény, hogy az egyetemen a vegytan és növénytan professzorainak, majd később a nagy-hirű orvos, Sthálynak asszisztenseként működött.

Talán, ha Pesten marad, nagyobb tér nyílt volna képességeinek kifejtésére s ezzel hírének, nevének megalapítására, de szülővárosa iránti szeretete Debrecenbe vonzotta.

Visszajön tehát Debrecenbe s itt, mint gyakorló orvos, a maga idejében híres, neves és közbecsülésben álló volt.

Tevékenysége azonban nem merült ki az orvosi gyakorlatban, hanem elméletileg is tovább foglalkozott a tudományokkal, különösen az annyira szívéhez nőtt természettudományokkal.

Sokan keresték fel Hatvan-utcai házában levő válogatott példányokból álló herbáriumát, rovar- és ásványgyűjteményét s kertjében levő üvegházi növényeit.

Különösen csodálat tárgyát képezték, az akkoriban nálunk ritkaságszámba menő, tulipánjai

Állandó résztvevője és gyakori szereplője volt a természetvizsgálók által a negyvenes években az ország különböző részén évenként tartott gyüle-

seknek, melyeken több alkalommal tartott felolvasásokat.

Tudományos munkálkodásának s hasznos közéleti tevékenységének elismerését s értékelését bizonyítják azok a különféle kitüntetések, melyeket orvosi pályája alatt nyert.

Igy már 1834-ben szülővárosának választott hites polgára (esküdt) lesz s ebben a minőségében szorgalmasan látogatja a városi gyűléseket.

Szabolcs vármegye tiszteletbeli főorvossá nevezi ki; Bártfa sz. kir. város pedig tiszteletbeli polgárává választja és pedig egyebek közt azért, mert a fürdő vizét elemezve, annak gyógyhatását elsőnek állapítja meg s ajánlja. Ezért aztán az ő és családja részére a fürdőévad idején ingyen lakást is biztosítottak.

Majd Bihar, Szabolcs stb. vármegyék táblabírája lesz.

1836-ban a pesti egyetemen az orvosi karnak, 1836-ban a bajor királyi Frauendorfi kertésztársulatnak, 1841-ben a természetvizsgáló társaságnak, 1842-ben pedig a budapesti orvosegyletnek tagjává választják.

Debrecenbe való visszatérése után újból meg-

nősül, feleségül véve Sugár Aloiziát, amely házasságból hat fia és két leánya származott.

Orvosi pályája alatt élénk tevékenységet fejtett ki szülővárosában az 1831-iki cholerajárvány idejében, amikor is a város a Hatvan-utcai betegek, illetőleg a Hatvan-utcai ispotály felügyeletével bízta meg, mely teendőit egy mellérendelt asszisztens s egy borbélylegény segédletével látta el. Idevonatkozó jelentései a város 1831-iki Cholerajárvány jegyzőkönyveiben található. 1831 szeptember elsején jelentette, hogy a Hatvan-utcában choleras beteg már nincs.

Szegény betegeket ingyen kezelt s látott el gyógyszerekkel minden alkalommal, sőt az ilyenek részére kisebb kórházat is rendezett be saját házában.

E mellett szülészeti intézetet is létesített s kérte a várost annak támogatására. Ezt azonban az „egészségre felügyelő kiküldöttség“ ellenezte, egyebek közt azzal az indokolással, hogy *ilyen-nemü intézet támogatásával, mi magunk adnánk mintegy nagyobb alkalmatosságot több-több elromlásra.*

A debreceni augusztus 2-iki csata után történt, hogy az ott súlyosan megsebesült egyik orosz fő-

tisztet a városba nyomuló oroszok hozzáviszik gyors operálás végett, melyet fegyveres kozákok sorfala között, halállal való fenyegetés mellett kellett végrehajtania. Az operáció sikerülvén, az oroszok hálából lakását — az egyébként megenyedett fosztogatásoktól — megkimélték.

Az operálás terén különben sok sikert aratott. A rákos betegeket sebészeti uton kezelte s egy alkalommal a városi Tanácsnak be is mutatott egy gyógyult asszonyt, ép — de emlőnélküli — mellel. Ebből s egy másik ügyből kifolyólag pereskedése is támadt akkori orvostársaival, mely ügy a helytartótanácsot is megjárta, s végül is békésen, kölcsönös elégtételadással végződött.

Az absolut uralom alatt történt, hogy valaki feljelentette, miszerint mindig magával hordott botjában fegyvert rejteget, mikor emiatt felelősségre vonták, arra a kérdésre, hogy mit rejteget a botjában, azt felelte, hogy botomban élet és halál van s a hivatalos vizsgálat abban tollat, tentát és receptpapirost talált.

Emberbaráti érzületének s a tudományok iránti szeretetének egyik nemes megnyilvánulása volt, hogy a református kollégiumban állandó figyelemmel kísérte a szegényebb sorsu tanulókat, kiket

a vizsgákon való megjelenésével, buzdító szavával s részint könyv-, részint pénzadományokkal s jutalmakkal s magára vállalt élelmezéssel igyekszik a tanulás iránti hajlamukban megerősíteni, koronként tudományos társalgást is folytatva velük.

Ennek eismeréseül s a kiváló férfit sokoldalú ismereteinek felhasználása céljából a református kollégium igazgatósága őt a főiskolai tanulmányok rendezésére alakított ugynevezett litteraria deputatio tagjává kérte fel, melynek munkálataiban részt is vett. Egyházának egyébként is buzgó tagja volt s családi széke 1850-ből ma is ott áll a református Kistemplomban, a szószékkel szemben.

A gyakorlati orvosi pálya s más hasznos közéleti tevékenysége mellett az irodalom terén is érvényesítette sokoldalú tudását.

A már említett tudományos felolvasásokon kívül több cikket irt a Magyar Orvos és Természetvizsgálók munkálataiba (1842—1843); a Magyar Orvosi Évkönyvbe (1844) és Zeitschrift für Natur und Heilkunde című folyóiratba. (1851).

Külön megjelent munkái:

1. Historisch chemische Betrachtung über die Wurzel des männlichen Farnkrauts. Wien 1826. (Latin címmel is.)

2. Dissertatio chemico pharmacologico medica sistens praeparata quaedam aevo rentiori in usum medicum vocata, simul cum dosi et applicationis forma Pestini 1830. (Latin és magyar szöveggel.)

Tudományos irodalmi működése mellett a szinműirodalommal is foglalkozott. Néhány drámát is irt, bár inkább fordítása révén ért el eredményt. Így lefordította Honwaldnak „Hazajövetel“ című szomorujátékát, mely kéziratban a Nemzeti Színház levéltárában van.

Az orvosi foglalkozás, az irodalom s a közélet terén ily módon buzgólkodó orvos 1855. január 20-án hosszas betegség után 69 éves korában hunyt el, de emlékét kegyelettel őrizik hosszú időn át kortársai, kiknek egyike — megemlékezvén a neves férfiuról — így kiált fel: *„az ember kísértésbe esik ily jeles férfiu felett panagyrist irni akarni!“*

A kiváló orvosnak, — ki Debrecen uri társadalmának mindvégig előkelő, közkedvelt tagja volt — leszármazói nagyobbrészt ma is Debrecenben laknak.

Forrásutalások :

Bayer József : Déryné Naplója. I—III. k. Budapest. I. k. 174. 175. 178. 180—186. 188. 216. 11. II. k. 63. 65. 67. 69. 70. 73. 75. 77. 80. 82. 84. 130. 384—385. 11.

Dr. Zelizy Dániel: Debrecen sz. kir. város egyetemes leírása. Debrecen. 1882. 522. 1.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Budapest 1891. I. k. 326. s k. 11.

Budapesti Hírlap. 1855. 645. sz.

Szinnyei : Repertoriuma. Term. és Könyvészete.

S. Szabó József : A debreceni ref. kollégium tanárai és kiválóbb növendékei 1549—1925. Debrecen 1926. 68. 1.

Családtörténeti feljegyzéseim.

Dr. Bacsó Bálint oklevelei a ref. kollégiumi nagykönyvtárban.

Debrecen sz. kir. város nemesi összeírása 1847 és 1850-ből.

Dr. Herpay István : Nemes családok Debrecenben. Debrecen 1925.

Debrecen sz. kir. város levéltára : Fogalmazványok, jelentések, illetőleg jegyzőkönyvek : 54/1825. 597/1834. 306/1836. 670/1836. 259/1843. 384/1843. 601/1847. számok.

Debrecen sz. kir. város Cholerajárvány jegyzőkönyvei 1831-ből.

Pallas Nagylexikon és Révay Nagylexikona.

Dr. Baradlay János : Gyógyszerészdoktori értekezés száz év előtt. (Gyógyszerészi Értesítő.)

